

**ÖABT
2026**

VIDEO DERS
HEDİYELİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

MEB-AGS ÖABT

COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ

KONU ANLATIMLI

Video derslere ve kitabın
baskı tarihinden sonraki
güncellemelere erişebilmek için
QR kodu okutunuz.

PEGEM AKADEMİ

MEB-AGS ÖABT COĞRAFYA KONU ANLATIMLI

Komisyon

ISBN 978-625-5704-00-9

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılmaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

2. Baskı: 2025, Ankara

Proje-Yayın: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Ankara Özgür Matbaacılık
1250. Cad. No: 25 Ostim Yenimahalle/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46821

Değerli Okuyucularımız,

MEB- AGS ÖABT COĞRAFYA konu anlatımlı yayını Coğrafya Öğretmenliği Alan Bilgisi Testi kapsamındaki soruları çözmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikleri edinme ve geliştirme sürecinde siz değerli okuyucularımıza kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Kitabın hazırlanış sürecinde, sınav kapsamındaki temel alanlarda kapsamlı alan yazın taraması yapılmış, bu kitabın gerek MEB-AGS ÖABT'de gerekse gelecekteki meslek hayatınızda ihtiyacınızı maksimum derecede karşılayacak bir başucu kitabı niteliğinde olması hedeflenmiştir.

Detaylı, güncel ve anlaşılır bir dilde yazılan konu anlatımları, çıkmış sorular ve detaylı açıklamalarıyla desteklenmiş, her ünite içeriği ÖSYM formatına uygun, çözümlü test sorularıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca konu anlatımlarında verilen bilgi ve çözüm tekniklerine ek olarak uyarı kutucuklarıyla da önemli konulara dikkat çekilmiştir.

Yoğun bir araştırma ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan bu kitapla ilgili görüş ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresini kullanarak ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

Geleceğimizi güvenle emanet ettiğimiz siz değerli öğretmenlerimizin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine katkıda bulunabilmek ümidiyle...

Pegem Akademi

Kitabın içeriği, MEB'in yapacağı program değişikliği veya buna bağlı olarak ÖSYM'nin sınav içeriğinde yapacağı değişiklik durumunda, kitabın dijital halinde (aktivasyon geçerlilik süresince) güncellenerek siz değerli adaylara sunulur.

TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTTE, TABLETTE VE MASANDA

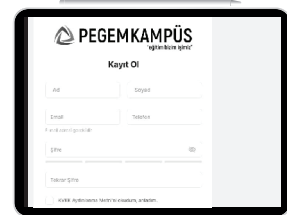

Detaylı anlatım için QR kodu okutunuz.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve içeriklere erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna **arti.pegemkampus.com** yazarak web sitemiz üzerinden üyeliğinizi gerçekleştirebilirsiniz.

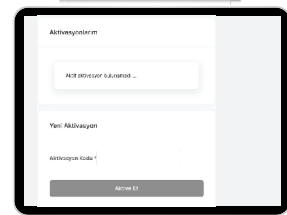

2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan **"Aktivasyonlarım"** sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

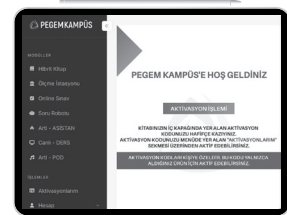

Yırtmayınız
Kazıyınız

3. Adım Ürünlerim

"Hibrit Kitap" sekmesinden kitabınızın konu anlatımına ve video derslere, **"Ölçme İstasyonu"** sekmesinden konu sonu testlerine erişim sağlayabilirsiniz.

Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır. Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2026 tarihine kadar geçerlidir.

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

ALAN BİLGİSİ

1. Bölüm

Coğrafyanın Tanımı, Tarihi ve Bölümleri

Coğrafyanın Tanımı, Tarihi	1
Türkiye’de Coğrafyanın Gelişimi	9
Coğrafyanın İlkeleri (Prensipleri)	9
Coğrafyanın Bölümleri	10
A. Fiziki Coğrafya	10
B. Beşerî ve Ekonomik Coğrafya	11
Çözümlü Test	13
Çözümler	14

2. Bölüm

Fiziki Coğrafya

Evren Ve Dünya	15
Galaksiler (Gökadalar)	15
Yıldızlar	15
Asteroitler	16
Meteorit ve Meteorlar	16
Kara Delikler	16
Güneş ve Güneş Sistemi	16
Ay ve Özellikleri	20
Dünya (Yer Yuvarlağı)	21
Dünya’nın Şekli ve Sonuçları	21
Dünya’nın Hareketleri	24
Yerel Saat	26
Uluslararası Saat (Saat Dilimleri)	28
Ulusal Saat	30
Dünya’nın Güneş Etrafındaki Hareketi (Yıllık Hareketi) ve Sonuçları	30
Eksen Eğikliği (Ekvator ile Yörünge Düzlemi Arasındaki Açısı)	31
Güneş Işınlının Yıl İçinde Dik Düştüğü Enlemlerin Değişmesi	33
Dünya’nın Yıl İçinde Güneş’e Karşı Konumları	35
Gölge Boyu Grafiklerini Yorumlama	37
Kartografya (Harita Bilgisi)	39
Coğrafi Koordinat Sistemi	67
Matematik (Mutlak) Konum	68
Göreceli (Özel) Konum	72
Coğrafi Bilgi Sistemi (Cbs) ve Uzaktan Algılama	72
Jeomorfoloji (Yer Şekilleri)	74
Dünya’nın İç Yapısı	74

Yer Yuvarlağının Yapısı	74
Levha Hareketleri	75
Kıtaların Kayması	77
Jeolojik Zamanlar	77
Yer Kabuğunun Malzemeleri (Taşlar)	82
Kayaçlar	82
Yer Şekillerinin Oluşumu	86
Yer Şekillerinin Oluşum Süreçleri ve Yer Şekillerini Oluşturan Kuvvetler	86
Yeryüzünde Ana Yer Şekilleri	92
Dünya Üzerindeki Başlıca Topoğrafya Şekilleri	98
Akarsu Topoğrafyası (Flüvyal Topoğrafya)	98
Akarsuların Oluşturduğu Aşındırma Şekilleri	99
Akarsuların Oluşturduğu Biriktirme Şekilleri	103
Kıyı Topoğrafyası	106
Dalga Aşındırma Şekilleri	107
Dalga Biriktirme Şekilleri	107
Kıyı Tipleri	109
Karst Topoğrafyası	112
Karstik Aşındırma Şekilleri	113
Karstik Biriktirme Şekilleri	115
Kurak ve Yarı Kurak Bölgeler Topoğrafyası	116
Kurak ve Yarı Kurak Bölgelerde Aşındırma Şekilleri	116
Kurak ve Yarı Kurak Bölgelerde Biriktirme Şekilleri	118
Buzul Topoğrafyası (Glasial)	120
Buzullar	121
Başlıca Buzul Tipleri	121
Buzul Aşındırma Şekilleri	122
Buzul Biriktirme Şekilleri	123
Periglasiyal (Buzul Çevresi) Topoğrafya	124
Yapı Tipleri	127
Yatay Yapı	127
Monoklinal Yapı	128
Kıvrımlı Yapı	129
Faylı (Kırıklı) Yapı	131
Dom Yapısı	134
Diskordant Örtülü Yapı	134
Vulkanik Yapı	135
Vulkanizma İle İlgili Yer Şekilleri	140
Volkan Topoğrafyasında Aşındırma ve Biriktirme	140

Klimatoloji - İklim Bilgisi.....	142
Atmosfer	144
İklim Elemanları	148
Sıcaklık.....	148
Basınç	157
Rüzgârlar	161
Nemlilik ve Yağış	171
Atmosferde Kararlılık Kararsızlık.....	172
Yoğunlaşma.....	173
Yağışlar.....	175
Büyük İklim Tipleri	180
Buz Devirleri ve İklim Değişiklikleri	188
Hidrografiya (Sular Coğrafyası)	191
1. Denizler Ve Okyanuslar	191
2. Akarsular	195
3. Göller	203
4. Yeraltı Suları.....	206
5. Kaynak Suları	207
Toprak Coğrafyası.....	212
Toprağın Özellikleri ve Toprak Oluşumunu Etkileyen Faktörler	213
Toprak Türleri	218
Toprak Taksonomisi (1975) veya 7. Toprak Sınıflandırma Sistemi.....	220
Heyelan	222
Erozyon	223
Bitki (Vejetasyon) Coğrafyası	224
Bitkilerin Yetiştirme Koşulları.....	225
Başlıca Bitki Toplulukları	228
Çözümlü Test	232
Çözümler	238

3. Bölüm Beşerî ve Ekonomik Coğrafya

Beşerî Coğrafya	243
Nüfus Coğrafyası	246
Nüfusun Yapısı	248
Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Piramitleri.....	249
Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	251
Nüfusun Eğitim Durumu	251
Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı	252
Kırsal - Kentsel Nüfus.....	252
Demografik Geçiş.....	253

Nüfus Artışı	255
Nüfus Yoğunluğu Kavramları	265
Nüfus Politikaları	266
Göçler.....	267
Dünyada Geniş Çaplı Göçlere Örnekler	268
Kavimler Göçü.....	268
Göçlerin Nedenleri	269
Göçlerin Sonuçları	271
Gidilen Yere Göre Göçler	271
Kalma Süresine Göre Göçler.....	271
Göç Teorileri	271
Yerleşme Coğrafyası	274
Yerleşmenin Tarihçesi.....	275
Yerleşmelerin Sınıflandırılması	279
Kırsal Yerleşmeler.....	279
Kent Yerleşmeleri	287
Ekonomik Coğrafya.....	295
Gelişmişlik ve Az Gelişmişlik	296
Küreselleşen Ekonomi.....	300
Ekonomik Faaliyet Türleri	301
Tarım Faaliyetleri	302
Hayvancılık	315
Ormanlar ve Ormanlardan Faydalanma	318
Madenler	320
Enerji Kaynakları.....	326
Ulaşım	334
Turizm	340
Sanayi	344
Ticaret.....	351
Çözümlü Test	354
Çözümler	358

4. Bölüm Siyasi Coğrafya

Siyasi Coğrafya.....	361
Siyasi Coğrafyanın Gelişimi ve Jeopolitik Teoriler	363
Siyasi Coğrafyada Organizasyonlar:	
Devlet, Millet, Millî Devlet	368
Devletlerin Sınıflandırılması	371
Dünyada Güç Mücadeleleri	382
Dünyadaki Çatışma Bölgeleri	383
Pakt ve Birlikler	384
Kanallar ve Boğazlar	389

Ülkeler Coğrafyası	394
Çözümlü Test	417
Çözümler	422

5. Bölüm

İnsan - Doğa Etkileşimi Koruma Alanları

İnsanın Doğaya Müdahaleleri	425
Doğanın İnsana Etkileri	426
Doğal Afetler	436
Jeolojik Afetler	438
Meteorolojik Afetler	441
Türkiye'de Korunan Alanlar ve Turizm	448
Millî Park Oluşturma Konusunda	
Öngörülen Hususlar	448
Türkiye'deki Millî Parklar	450
Diğer Koruma Statüleri	455
Türkiye'nin UNESCO Dünya Miras	
Listesinde Yer Alan Değerleri	457
Çözümlü Test	459
Çözümler	461

6. Bölüm

Türkiye Coğrafyası

Türkiye'nin Coğrafi Konumu	462
Türkiye'nin Matematik (Mutlak) Konumu	
ve Sonuçları	462
Türkiye'nin Özel Konumu ve Sonuçları	463
Özel Tarihlerde Türkiye	464
Türkiye'de Ortak Saat Kavramı	465
Türkiye'nin Jeopolitik Konumu	466
Medeniyetlerin Çıkış Noktası Türkiye	467
Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Coğrafi	
Konumu ve Avantajları	467
Türkiye'nin Sınırları	468
Türkiye'nin Jeolojik Özellikleri	470
Jeolojik Zamanlarda Türkiye	470
Türkiye'de Orojenik Hareketler	473
Türkiye'de Epirojenik Hareketler	473
Türkiye'de Volkanizma	474
Oluşumlarına ve Bulunduğu Yere Göre Dağlar	475
Türkiye'de Depremler	476
Türkiye'de Yeryüzü Şekillerinin Genel Özellikleri	477
Türkiye'nin Bazı Ovaları ve Platoları	479
Türkiye'nin Ovaları	480
Bulundukları Yere Yani Yükseltilerine Göre Ovalar	480
Türkiye'nin Platoları	481

Türkiye'de Çözülme	481
Türkiye'de Başlıca Toprak Tipleri	482
Türkiye'de Topraklardan Yararlanma	484
Türkiye'de Heyelan	485
Türkiye'de Erozyon	485
Türkiye Akarsuları	487
Türkiye'de Rüzgârların Oluşturduğu Şekiller	492
Türkiye'de Buzulların Oluşturduğu Şekiller	493
Türkiye'nin Yer Altı Suları ve Kaynakları	494
Türkiye'de Karstik Şekiller	496
Türkiye'de Dalgaların ve Akıntıların Oluşturduğu Şekiller	499
Türkiye'de Kıyı Tipleri	500
Türkiye'de Göller	502
Türkiye'nin İklimini Etkileyen Faktörler ve	
Türkiye'de İklim Elemanları	505
Türkiye'de Sıcaklık	506
Türkiye'yi Etkileyen Basınç Merkezleri	508
Türkiye'yi Etkileyen Rüzgârlar	508
Türkiye'de Nem ve Yağış	509
Türkiye'de İklim Tipleri	510
Türkiye'nin Bitki Örtüsü	513
Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme	517
Türkiye'de Göçler	530
Türkiye'de Yerleşme	533
Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası	547
Türkiye'de Arazi Kullanımı	548
Türkiye'de Topraklardan Yararlanma	549
Türkiye'de Tarım (Ziraat)	550
Türkiye'de Hayvancılık	560
Türkiye'de Ormancılık	564
Türkiye'de Madenler	565
Türkiye'de Enerji	569
Türkiye'de Sanayi	573
Türkiye'de Ulaşım	579
Türkiye'de Ticaret	585
Türkiye'de Kültür ve Turizm	589
Türkiye'de Hizmet Sektörü	592
Bölgesel Kalkınma Projeleri	598
Çözümlü Test	602
Çözümler	610
KAYNAKÇA	615

COĞRAFYA'NIN TANIMI VE TARİHİ

Coğrafya, insanla doğal çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi ilkeleriyle inceleyen ve sonuçlarını bir bütün hâlinde sunan bilimdir. Bu ilkeler neden, dağılış ve sonuçtur. Örneğin depremi ele alalım. Deprem nedir ve nasıl oluşur, yeryüzünde deprem riski nerelerde az ve fazladır ve deprem sonucunda doğal çevre ve insan bundan nasıl etkilenir? İşte bu soruların cevapları; neden, dağılış ve sonuç ilkelerinin cevaplarıdır.

Coğrafya hakkında ilk çalışmalar milattan binlerce yıl önce yapılmıştır. MÖ 2700 yılında Sümerlilerden kalma tuğla üzerine yapılmış bir dünya haritası bulunmuştur. Başka bir harita da II. Ramses Dönemi'nden kalmadır. Bu haritada bir altın madenin yeri gösterilmektedir.

Coğrafya terimini ilk kez Eski Çağ Yunan düşünürlerinden **Eratosthenes** (MÖ 275-195) yazdığı eserinin adında kullanmıştır. Eserinin adı **Geographika'dır**. Geographie yerin tasviri demektir. Zaten bu dönemlerde Coğrafya daha çok seyyahlar (gezginler), politikacılar ve tarihçilerle birlikte anılıyordu.

İbn-i Haldun'un "Coğrafya kaderdir." ifadesi yaşadığı dönemin coğrafyaya bakış açısını gösterir. **Erol Tümer**tekin ise "Bir beşerî bilim olan coğrafya insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşama ortamı olmak üzere değiştirmekte olduğu yeryüzünü inceler." demiştir.

Yukarıda verilen bu tanımlarda olduğu gibi eski çağlardan günümüze kadar coğrafya tanımlanırken insan ve doğal ortamın açıklanmasına vurgu vardır. Bu sebeple coğrafyanın konusunun bir boyutunu insan, bir boyutunu doğal çevre (ortam) oluşturmaktadır.

Varenius (1622-1649): Coğrafyayı teoloji ile bağlantı görüşünden ayırmış ve öne sürdüğü "temel birlik" fikrini bütün mekân olguları arasındaki bir dizi sıkı bağların meydana getirdiği tek bir yerküre sistemiyle açıklamaya çalışmıştır. Varenius yaptığı sınıflandırma ile olaylara önce tüm dünya ile ilgili genel, ikinci olarak belirli ülkelerle ilgili özel, üçüncü olarak ülkelerin içindeki daha küçük olanlarla ilgili korografik ve yereli anlatan topografik düzeylerde bakıyordu. Coğrafya yalnızca tüm dünyaya değil, her bir yerle ayrı ayrı ilgiliydi. (Özgüç - Tümertekin 2010)

Günümüzdeki modern coğrafi görüşün temelleri 19.yy. başlarında Alman coğrafyacılar Humboldt, Carl Ritter ve Frideric Ratzel tarafından atılmıştır. (Doğanay 2013) Bunlardan Humboldt fiziki coğrafyanın, Ritter ve Ratzel de beşerî coğrafyanın kurucuları sayılır. Tarih boyunca coğrafya ile ilgili görüşler ve eserler aşağıdaki gibidir.

ESKİ ÇAĞ'DA: Herodot, Tales, Aristo, Eratosthenes, Strabon ve Batlamyus coğrafya ile ilgili eserler verenlerdir. Bu dönemde coğrafi bilgiler çoğunlukla gezi ve tasvirler ile basit planlar ve haritalara dayanıyordu.

Thales (MÖ 640-546); İlk Çağ'ın ilk coğrafyacısıdır. Yunan medeniyetinin hâkim olduğu yerlerin coğrafi özelliklerini araştırmış, yeryüzünün ölçülebileceği fikrini ileri sürmüştür. Gemicilerden topladığı bilgilerle harita yapmıştır. **Thales'e göre Dünya, okyanuslar üzerinde yüzen diske benzeyen bir yuvarlaklığa sahiptir.**

Herodot (MÖ 484-425): Kuzey Afrika, İran, Yunanistan, İtalya ve Hindistan'a kadar uzanan sahayı gezmiş, burada gördükleriyle "**Herodot Tarihi**"ni yazmıştır. "Mısır Nil'in hediyesidir." sözüyle neden-sonuç ilişkisi kurma özelliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca gemiciler ve gezginlerden topladığı bilgilerle harita yapmıştır.

Herodot'un Dünya Haritası

Aristo (MÖ 384-322): Siyaset, felsefe ve matematik alanında çalışma yapmış, aynı zamanda coğrafyaya da katkıda bulunmuştur. Dünya'nın küre olduğunu savunmuştur. "Doğal zenginliği yetersiz yerlerde devlet kurmak zordur." sözü ile çevreci görüşün babasıdır. **Politika** adlı eseri, ünlü devlet teorisi adlı görüşü kapsar.

Eratosthenes (MÖ 176-194): Coğrafya sözcüğünü ilk defa **Geographika** adlı eserinde kullanmıştır. Büyük İskender'in seferleri sırasında yeryüzünün hızla genişleyen alanlarını belirleyip haritasını yapmıştır. İskenderiye ile Asvan (Syene) arasında çalışma yaparak dünyanın çevresini hesaplamıştır.

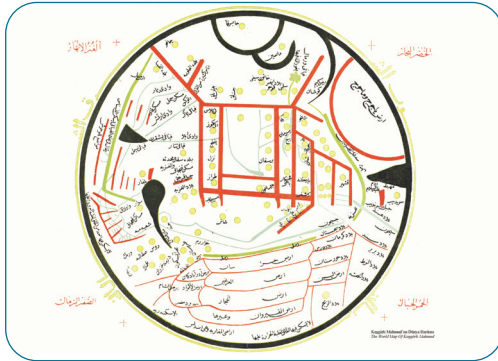

Bir derecelik meridyen yayının uzunluğundan yola çıkarak dünyanın çevresini bugünküne yakın bir değerde hesaplamıştır. Eratosthenes, iyi bir matematik coğrafyacı olmasının yanında bölgesel coğrafyacı olarak da sayılabilir. İskenderiye coğrafya ekolünün de kurucusu kabul edilen Eratosthenes bir dünya haritası çizmiş ve eserine Geographica (Gegraphe) ismini vererek coğrafya biliminin isim babası olmuştur.

Strabon (MÖ 64-MS 21): Amasya'da doğmuştur. İyi öğrenim görmüştür. Gezdiği yerlerin tarihi, coğrafi ve sosyolojik özelliklerini 17 ciltlik **Geographika** adlı eserinde anlatmıştır. Eserinde matematik coğrafya, fiziki coğrafya, jeopolitik ve ekonomi

mik coğrafya üzerine bilgiler vermiştir. Çevre ile insan arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur.

Batlamyus (Pitomele) (MS 108-168): Yunan coğrafyacısıdır. Mısır'da eğitim görmüştür. En tanınmış eseri İslam ülkelerinde **Kitap al Macist (Esrarengiz Kitap)**, Batı ülkelerinde ise Almagest olarak bilinen Megalo Syntaksis'tir. (Büyük Gök Sistematiği) Batlamyus'a asıl ününü kazandıran eser ise Coğrafi Yer Adları Kılavuzu anlamına gelen Geographika Hayfigesis'tir. Konik projeksiyon tekniği ile haritalamanın öncüsü kabul edilen Batlamyus'un dünya haritası döneminin en gerçekçi haritası durumundadır. Uzun süre Kristof Kolomb, Vasco da Gama, Macellan, Batlamyus'un eserlerinden faydalanmışlardır. Eserinde çok sayıda yerin adı ve koordinatlarını belirtmiştir.

Divanü Lugati't-Türk'teki Dünya Haritası

ORTA ÇAĞ'DA: Mesudi, Biruni, İbni-Battuta, İbn-i Haldun gibi daha çok İslam dünyasının bilim adamları coğrafya ile ilgilenmişlerdir. İslam dünyasında, eski çağlardaki eserler tercüme edilerek bunlardan faydalanılmıştır. Kaşgarlı Mahmut'un **Divanü Lugati't-Türk** adlı kitabında harita vardır. Bu çağda Avrupa'da kilisenin baskısı ile bilimsel çalışmalar yapılmamıştır.

Mesudi: Bağdatlıdır. Seyahatnamesi vardır. Güney ve Güneydoğu Asya, Kafkasya, İran, Suriye, İspanya ve Kuzey Afrika ülkelerini gezmiştir. Çok sayıda eser vermesine rağmen günümüze ulaşabilen tek eseri **Al Müruc Al Zeheb'dir. (Altın Çayırılar)** Eser tarihi ve coğrafi tasvirler şeklinde gezi-gözlem izlenimlerini yansıtır.

İbn-i Batuta: Devrin en ünlü gezginidir. Tanca'da (bugünkü Fas)

doğmuştur. Hacca gitmek üzere ayrıldığı Tanca'ya 24 yıl sonra dönmüştür. Bu süre zarfında Asya ve Afrika'daki birçok bölgeyi gezmiştir. İbni Batuta Seyahatnamesi adlı eserinde gezdiği bölgelerin din, dil, gelenekler ve sosyo-ekonomik yapılarını tasvir etmiştir.

Biruni: Asıl adı Ebu Reyhan El-Bruni'dir. Çağının matematikçi ve matematik coğrafyacısı olarak tanınır. **El Kanun El Maksudi** isimli eserinde dünyanın büyüklüğü, yarıçap uzunluğu, çevre uzunluğu ve meridyen yayının uzunluğu gibi bilgilere yer vermiştir.

İdrisi: İslam dünyasının Arap coğrafyacısıdır. Endülüs ekolündendir. Akdeniz ülkelerini ve İngiltere'yi gezmiş, Sicilya'da Kral II. Ruggiero'nun Palermo'daki sarayına yerleşmiş ve bu alanda eserler vermiştir. Kendisine **Arapların Batlamyus'u** ünvanını verdiren **Libro del Re Ruggiero (Kral Ruggiero'nun Kitabı)** adlı eserinde Hint Okyanusu ve Afrika kıyıları hakkında tasvir ve açıklamalar içerir.

İbn-i Haldun: Orta Çağ'ın siyasi coğrafyacısıdır. Tarihçi ve sosyologdur. Devletler ile ilgili eserler vermiş, devletler ve kuruldukları coğrafya ile ilgisini araştırmıştır. Aristoya benzer görüşler ileri sürmüştür. En önemli eseri ön sözü olarak nitelendirilen, bazı kaynaklarda ise ayrı bir eser olarak ele alınan **Mukaddime** ile birlikte 8 ciltten oluşan **Kitap El İbar (İbret verici kitap)**'dır. Eserde tarihi ve sosyolojik bilgiler ağırlıkta olsa da beşeri coğrafya ve jeopolitik-siyasi coğrafya bilgilerine de yer vermiştir.

Uluğ Bey: Timur'un torunudur. Semerkand'da medreseler yaptırmıştır. Astronomi, tarih ve matematik alanında çalışmalar yapmıştır. Öğrencisi Ali Kuşçu'dur. Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in ölümünden sonra İstanbul'a gelip Fatih Sultan Mehmet'in hizmetinde çalışmaya başlamıştır. **Fethiye** adlı kitabı vardır.

Makdisi: İslâm memleketlerinde çok uzaklara varan geniş seyahatler yaptı. Sonunda kırk bir yaşında iken **Ahsenü't-tekasim fi ma'rifeti'l-ekalim** adındaki coğrafi eserini yazmaya başladı. Eseri her ne kadar 985 yılında tamamladıysa da 997 yılına kadar ona eklemeler yapmaya devam etmiştir. Coğrafyayı herkes ve her grup insan, hatta daha çok dinî ilimlerle uğraşanlar için, İslâm ülkelerinden haberdar olmaları açısından gerekli bir ilim olarak kabul ediyordu. Ona göre coğrafya fıkıh öğreniminde de gereklidir. Eserinde İslâm ülkelerini altısı Arap ve sekizi Acem (Arap dışı) olmak üzere on dört iklime ayırmış ve iklimler hakkında yalnız coğrafi bilgiler vermekle kalmayıp aynı zamanda o iklimlerde yaşayan insanların sosyokültürel ve sosyoekonomik yönleri üzerinde de durmuştur. Makdisî kelime ve deyimlere özel mânalar vererek ilk defa Arapça'da bir coğrafya terminolojisi oluşturmuştur. İslâm ülkelerinin gerçek şekillerini gösterebilmek için, Belh okulunun benimsediği geometrik çizimli haritalardan bir şey anlaşılamayacağına işaret ederek okuyucunun daha kolay kavrayabileceğine inandığı genel bir ülke haritası çizmek için çaba harcamıştır.

İbn Hurdazbih: Erken dönem İslam coğrafyacılarından. Bu nedenle **"İslam coğrafyacılarının babası"** olarak bilinir. Horasan'da doğup Bağdat'ta yetişmiştir. Coğrafyaya dair eseri el-Mesalik Ve'l-Memalik adlı eserinde gözlemlere dayalı birçok bilgi barındırır. Eser genel itibarıyla coğrafi ve kültürel içerikli bilgiler barındırır. Eserde yollar ve güzergâhlar, astronomik bilgiler, ülkelerin kıblesi, nehirler ve doğuş yerleri, Türklere ait bilgiler ile çeşitli kültürel bilgilere yer verilmiştir.

Ali Kuşçu: Türk-İslam dünyasının büyük astronomi ve kelam âlimidir. XV. yüzyıl başlarında dünyanın en önemli bilim merkezi olan Semerkant'ta doğmuştur. Babası Muhammed, ünlü Türk Sultanı ve astronomu Uluğ Bey'in kuşçusu olduğu için, ailesi 'Kuşçu' lakabıyla meşhur olmuştur. Küçük yaştan itibaren matematik ve astronomiye ilgi duyan Ali Kuşçu, devrin en büyük âlimleri olan Bursalı Kadızâde Rumî, Gıyâseddin Cemşid ve Muînuddîn Kâşî'den matematik ve astronomi dersi almıştır. Daha sonra bilgisini artırmak için Kirman'a giderek Hall-ü Eşkâl-i Kamer (Ay Safhalarının Açıklanması) adlı risale ile Şerh-i Tecrid adlı eserini yazmıştır. Uluğ Bey'e yardımcı ve rasathanesine müdür yapılmıştır. Ali Kuşçu, Osmanlılar arasında astronomi bilimini yaymıştır. Ali Kuşçu'nun, hepsi de birbirinden değerli pek çok eseri vardır. Bunların başında Risâle fi'l-Hey'e (Astronomi Risalesi) gelir.

ÖABT ÇIKMIŞ SORU

Orta Çağ İslam dünyasının ünlü gezgini, tarihçisi, sosyoloğu ve coğrafyacısıdır. "Kitap El-İbar" (İbret alınacak kitap) adlı eserinde daha çok beşeri ve siyasi coğrafya konularına değinmiştir.

Yukarıda anlatılan Orta Çağ coğrafyacısı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İbni Batuta	B) Burini	C) Mesudi
D) Strabon	E) İbni Haldun	

Çözüm:

Coğrafi mekan ve iklimin, insanlar üzerindeki etkilerine ait görüşleri bulunan, "Kitap El-İbar" adlı esere sahip Tarihçi, Sosyolog ve Coğrafyacı İbn-i Haldun Orta Çağ İslam dünyasının ünlü gezginidir.

Cevap E

ÖABT ÇIKMIŞ SORU

XIV. yüzyılda yaşamış tarihçi, tarih felsefecisi ve proto-sosyolog olmakla birlikte bazen coğrafyacı olarak hatta kimi yazarlara göre Orta Çağ'ın siyasi coğrafyacısı olarak tanımlanan ve "Mukaddime" adlı eserin yazarı olan Arap coğrafi düşüncesinin temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?

A) İbn Haldun

B) İbn Batuta

C) İbn Hurdadbih

D) İbn Havkal

E) Muhammed El İdrisi

Çözüm:

İbn Haldun, Orta Çağ'ın siyasi coğrafyacısıdır. Tarihçi ve sosyologdur. Tunus'ta doğmuş Kahire'de ölmüştür. Devletler ile ilgili eserler vermiş, devletler ve kuruldukları coğrafya ile ilgisi araştırılmıştır. Aristo'ya benzer görüşler ileri sürmüştür. Ekonomik kaynaklar bakımından zengin bölgelerde kurulan devletlerin daha güçlü olacağını vurgulamıştır. *Mukaddime* ve *Kitap El-İbar* (İbret Verici Kitap) adlı eserlerinde tarihi ve sosyolojik bilgiler ağırlıktadır.

Cevap A

YENİ ÇAĞ'DA: Avrupa'da Rönesans ile pozitif bilimlere önem kazanmış ayrıca yeni kıtalar keşfedilmiştir. Çok uzun yolculuklar yapılmış; Amerika, Avustralya ve adalar keşfedilmiştir. Bu dönemde Osmanlı'da Piri Reis, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi'nin eserleri coğrafyaya katkı sağlamıştır.

Coğrafi keşifler 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupalılar tarafından yeni ticaret yollarının, okyanus ve kıtaların bulunması amacıyla ortaya çıkmıştır.

Doğudan başlayan ticaret yolları, Avrupalıların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için çok büyük önem taşıyordu. İpek ve Baharat yollarının Osmanlı Devleti'nin elinde olması, Avrupalıların yeni yollar aramaya sevk etti.

Pusulanın icadı, gemicilikteki ilerlemeler, Avrupa'nın doğunun zenginliklerine ulaşmak istemesi bu keşiflerin nedenleridir. Avrupa'da değerli madenlerin az bulunması, kralların İspanyol ve Portekizli gemicileri desteklemesine neden oldu.

Bu tarihe kadar bilinmeyen, Yeni Dünya Karaları olarak ifade edilen Kuzey ve Güney Amerika, Okyanusya, Güney ve Kuzey kutup çevreleri ve çok sayıdaki ada bu keşifler sonucu bulunmuştur.

